

KEKLİK YETİŞTİRİCİLİĞİ

Sezen ÖZKAN¹

Çetin KOÇAK²

1. GİRİŞ

Çağımızda doğa kirliliğinin aşırı ölçüde artması ve bitkisel üretimde hastalıklara ve böceklerle karşı aşırı ilaç kullanımı ve hızlı kentleşme keklük ve sülün gibi kuşların doğal yaşama ortamlarının bozulmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra özellikle ülkemizde mevsim dışı ve aşırı avlanma sonucunda doğadaki keklük varlığı giderek azalmaya başlamıştır. Bu nedenle bu kuşların yetiştirmeye alınması ve çeşitli verim özelliklerinin geliştirilmesi amacıyla ıslah çalışmalarına başlanmasında doğal yaşamın ve çevrenin korunması açısından büyük yarar vardır. Bu ıslah çalışmalarına koşut olarak sözkonusu kuşların evcil yaşamdaki üreme, barındırma ve beslenmeleriyle ilgili gereksinimler üzerinde de araştırmaların başlatılması gerekir.

2. KEKLİK TÜRLERİ

2.1. Kınalı Keklik (*Alectoris chukar*)

Güneydoğu Balkan Yarımadasından , Küçük Asya, Yakın Doğu ve İran'a Himalayalardan Güney Mançurya , Çin, Türkistan ve Moğolistan'a kadar yayılma alanı olan 14 ırkı vardır. Batı Amerika, Yeni Zelanda ve Hava'i'de de başarı ile yetiştirilmektedir (Scholtyssek ve Doll, 1978). Türkiye'nin hemen her yöresinde bulunur. Güney Ege adaları ve Kıbrıs'ta da yaşamaktadır. Değişik yörelerde yaşayan kınalı keklüklerin canlı ağırlıkları Çizelge 1' de sunulmuştur.

Kınalı keklüğün vücut uzunluğu 33 cm'dir. Renk yanlarda beyaz üzerine siyah bantlıdır. Gerdan beyaz renkli, diğer kısımlar gri ya da gri-kahverengidir. Doğal yaşama ortamı dağlık ve kayalık bölgelerdir. Ülkemizde dişiler 9-14 arasında değişen sayıda yumurta yaparlar. Ülkemizin hemen her yerinde kınalı keklükler bulunur. Kınalı keklükler doğada genellikle monogamdırlar. Ancak iki eşlilik yani bir erkeğin iki dişi ile bir aile kurması olayı da % 10 oranında gözlemlenmiştir. Evcil ortamda bu özelliklerin geliştirilmesi, yani bir erkeğin çok sayıda dişi ile birleştirilerek başarı elde edilmesi olasıdır. Ancak keklüklerin ekonomik olarak yetiştirilmesi konusunda diğer özellikleri gibi üreme özelliklerinin de ıslahı için araştırmalara gereksinim vardır.

¹ Dr. E.Ü. Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü

² Prof. Dr. E.Ü. Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü

Çizelge 1: Değişik Yörelerde Yaşayan Ergin Kınalı Kekliklerin Canlı Ağırlıkları (gr)

Bölge	Erkek		Dişi	
	Ortalama	Değişim sınırları	Ortalama	Değişim sınırları
Trakya, Limni Adası, Güney ve Batı Türkiye	536	504-595	501	462-545
Ege Adaları, Girit	494	460-562	391	365-420

Keklikler Orta Avrupa koşullarında Mart başından Ağustos ortasına kadar 10-20 kadar, ortalama 15 yumurta yaparlar ve bu süre içinde kuluçkaya yatarlar. Yumurtalar renk bakımından çok çeşitlilik gösterir. Açık sarıdan gri-kahverengine, beyazdan gül kırmızısına kadar değişik renkte yumurtalara rastlanır. Meraklılar tarafından üretilen yumurtaların çeşitli özellikleri E.Ü. Ziraat Fakültesi'nde incelenmiş ve ağırlıklarının 17.3 gram ile 20.5 gram arasında değiştiği ve ortalama 18.9 gram geldikleri saptanmıştır. İncelenen yumurtaların tümünde renk krem beyazı olarak nitelenebilir. Yumurtalar 30x39 mm boyutlarındadır. Biçim indeksi ise 0.77 dolayındadır.

Doğal kuluçkada yumurtalardan 24 günde yavru çıkar. Yavrular ana veya baba ile ya da her ikisi ile birlikte yuvayı terkederler. Birkaç gün sonra da başka çiftlerin yavruları ile birleşerek 30-50 bireylik bir sürü oluştururlar. Bu sürüye erginlerden bir ya da 3 keklik liderlik yapar. Kimi zaman sürülerin büyüklüğü 100'ü geçer. Bu durumda liderlerin sayısı da 10 kadar olabilir.

Evcil yaşamda keklikleri barındırmak için kimi noktalara özen göstermek gerekir. Bir çift için 4 m²'lik yer ayrılmalıdır. Kuşlukların üstü örtülü, tabanı kuru olmalıdır. Ayrıca kum banyosu için tabana kum serilmelidir. İçeride yumurtlamaları için bir folluk bulunmasında yarar vardır.

Kınalı keklikler iyi bakım besleme koşullarında bir yumurtlama döneminde 50 yumurta yaparlar. Proteince zengin yemlerle daha çok sayıda yumurta üretilebilmektedir. Yavrular 7-10 günde uçma yeteneği kazanırlar ve 50 günde de ergin büyüklüğe erişirler. Yavrular ve erginlere ait canlı ağırlıklar Çizelge-2'de verilmiştir.

Çizelge 2: Değişik Yaşlarda Kınalı Keklik Yavrularının Canlı Ağırlıkları (gr)

Yaş	Ağırlık
3 günlük	17 gr
2 haftalık	50 gr
5 haftalık	170 gr
9 haftalık	440 gr
16 haftalık	670 gr
24 haftalık	720 gr

2.2. Çil Keklik (Perdix perdix)

Çil keklığın Avrupa'da Güney İsveç ve Güney Finlandiya'dan Kuzey İspanya ve İtalya'ya kadar; Balkanlardan Küçük Asya'ya, Kuzey ve Batı İran'a kadar yayılma alanı olan 7 ayrı ırkı bulunmaktadır. Türkiye'de ise daha çok orta kesimlerde görülmektedir.

Vücut uzunluğu Kınalı keklikten biraz kısa olup, yaklaşık 30 cm'dir. Kanatları ve sırtı kahverengi, vücudun diğer bölümleri boz renklidir. Erkeklerin karın kesiminde at nalı biçiminde kestane renkli bir oluşum vardır. Dişilerde genellikle bu renk oluşumu bulunmaz ya da kimilerinde çok küçük olarak görülebilir. Doğal yaşama ortamı çayırlar ve bozkırlardır. Ergin çil keklıkların canlı ağırlıkları erkeklerde ortalama 408 g (350-600), dişilerde ise 402 g (320-570)'dir.

Çil keklıklar ilkbaharda yeşilimsi renkten kahverengi griye kadar değişen renklerde 10-20 yumurta yaparlar. Kuluçka süresi 25 gündür. Yavrular 13-14 günlük olduklarında uçmaya başlarlar. Yaklaşık 5 haftalık olduklarında tam bağımsız olarak hareket edebilirler. Ancak gelecek ilkbahara kadar ana-babaları ile birlikte yaşamlarını sürdürmeyi yeğlerler. İlk yaşlarının sonuna doğru eşeyssel olgunluğa erişirler. ve yaklaşık 14 g ağırlığında yumurta yaparlar. Yumurta genişliği 27 mm, uzunluğu 37 mm, biçim indeksi ise 0.73 dolayındadır.

Çil keklıklar 14 gün boyunca yumurtladıktan sonra kuluçkaya yatarlar. Yaklaşık 10 günde yumurtlanan yumurtalar alınır, kuluçkaya yatmak üzere yumurtlamayı sürdürürler. Macar keklığı veya gri keklık gibi adlarla da anılan Çil keklıklar üreme yeteneği olmayanların ayıklanması ile çift başına 16.1 adet olan yumurta veriminin 22.9 adede yükseltilebilmiştir. İkinci ve üçüncü yılda yumurta verimi sırasıyla 30.4 ve 39.0 adet olarak saptanmış, dövlükte ise yaşa bağlı olarak düşme görülmemiştir (Müller ve Werner, 1974).

Gri keklıklarle ilgili bir çalışmada verilen yemin protein düzeyi arttıca yumurta veriminin arttığı ve yumurta ağırlığının etkilenmediği saptanmıştır. Dlllk oranı, çıkış gücü ve embriyo ölümleri bakımından en iyi sonuçlar %25 proteinli yemle alınmıştır (Monetti ve ark. 1990).

2.3. Tinamo Kekliği (*Nothoprocta perdicaria*)

Güney Amerika kökenli olan Tinamo Kekliği ss ve et hayvanı olarak geliştirilmektedir. Yetiştirilmesinde başarı sağlanmıştır. Tinamo kekliği %26 proteinli hindi başlama yemleri ile 16 haftada 455 gr canlı ağırlığa erişebilmektedir. Kesim randımanını %70'dir. Karkas ağırlığının yaklaşık %40'ını göğüs eti oluşturur ki bu da ortalama 138 gr gelmektedir (Aggrey ve ark. 1991).

Tinamo kekliği çikolata renkli 40 gr ağırlığında yumurta yapar. Kanatlılar ve ss hayvanları içinde vücut ağırlığına oranla en büyük yumurta veren tür olarak bilinir. Kuluçka süresi 22-23 gün olup, kuluçka koşulları konusunda tavuklara benzerlik gösterir.

3. YETİŞTİRME, BAKIM ve BESLEME

Keklik yetiştirmede ik farklı amaç olabilir. Birincisi çoğaltıp av alanlarına salmak ve av meraklılarına avlatma yolu ile kazanç sağlamaktır. İkincisi ise çoğaltarak etlik keklik satışı yolu ile gelir elde etmektir. Kuşkusuz her iki amaçla üretim yapmak sözkonusudur. Hangi amaçla olursa olsun yetiştirmede kuluçkalık yumurta üretimi , kulukacılık ve büyütme gibi çeşitli aşamalar vardır.

Keklikleri üretmek için öncelikle dll yumurta gereklidir. Bunun için damızlıklar üstü ve yanları tel it ,ile çevrili gezinme yeri, üstü ve yanları kapalı veya yalnız üstü örtülü olan korunaklarda barındırılır. Gezinme yerleri doğal bitki örtüsü ile kaplı olmalı ve yer yer kum serilmelidir. Sundurma kesiminin tabanı ise beton olmalıdır. Gezinme alanı her kekliğe 0.5 -1 m² alan düşecek Őekild ayarlanmalıdır. Toplanan yumurtalar bir hafta uygun koşullarda biriktirilerek kuluçka makinesine konular. Yumurtaların depolama koşulları ve kuluçkalık yumurta özellikleri bakımından bilinen genel ilkeler gözönüne alınmalıdır.

Kuluçka makinesinde kuluçkalık bölmesinde % 50-60 oransal nem ve 37.8-38.2 C sıcaklık yeterlidir. Tavuk kulukacılığında uygulanan diğer noktalar keklikler için de geçerlidir. Makinenin ıkış bölmesinde sıcaklık 1C düşürülmeli, nem ise %80 düzeyine yükseltilmelidir. Civcivlerin tamamı çıktığında ise nem %40'a düşürülerek kolayca kurumaları sağlandıktan sonra büyütme birimlerine taşınırlar.

Civcivlerin büyütülmesi kafes veya yer koşullarında yapılabilir. Hangi yöntem uygulanırsa uygulansın bir bölmede veya gruptaki civciv sayısı 30 adedi geçmemelidir (Ensminger, 1980). Kafeste büyütmede ızgara aralıkları 0.6 cm dolayında olmalıdır. Yerde ise tabana 9-10 cm kalınlığında yataklık serilmelidir. Yataklık olarak rende talaşı yeğlenmelidir.

Büyütme döneminin ilk evresi, yani ilk iki hafta yavrular çok duyarlıdır. Bu nedenle sıcaklık, nem v.b. koşullar yönünden titiz davranmak gereklidir. Bu sürede yerleşim sıklığı kafeste 40-50 adet/ m² yerde ise 30-33 adet/m² olarak ayarlanmalıdır. Büyütme döneminin ikinci evresi olan 3-8 hafta arasında bir metrekaareye konulacak palaz sayısı önemli ölçüde azaltılır. Bu konuda kesinleşmiş değerler olmasa da kafeste 10 adet/m², yerde 6 adet/m² olarak yerleşim sıklığı önerilebilir. Büyütme döneminden sonra keklikler ya av alanına salınmak üzere dış koşullara uyum işemleri uygulanır veya kesim için besiyeye alınırlar ya da damızlık olarak kullanılmak üzere büyütme sürdürülür.

Keklikler sıcak seven kuşlardır. Ayrıca yüksek nemden hoşlanmazlar. En uygun yetiştirme sıcaklığı 20-30°C arası, oransal nem ise %55-60'dır. Bundan dolayı keklikler bu koşulların doğal olarak sağlanabildiği Nisan-temmuz ayları arasında yumurtlamaktadır. Ancak yumurtlamada sıcaklık kadar ışık da etkilidir. Bu nedenle 31 Mart'tan önce yapay aydınlatma uygulanarak yumurta verimi artırılabilir (Woodard ve ark. 1990, Sarıca ve ark. 1995).

Kekliklerin beslenmesinde diğer kanatlı türlerinden farklılıklar olup olmadığı konusu henüz açıklığa kavuşmuş değildir. Bazı kaynaklar gelişme döneminde hindi ve sülün yemlerine benzer biçimde yüksek proteinli yemler önermektedir (Sarıca ve ark. 1995). Buna karşılık Leclerc ve ark. (1984) ise yemin enerji düzeylerine göre içermesi gereken protein düzeylerini daha düşük olarak bildirmişlerdir (Çizelge 3).

Buna göre yemin enerji düzeyi 3000 Kcal olsa bile % 20-21 protein yeterli olmaktadır. Ensminger (1980) de Macar (gri) keklikleri için aşağıdaki besleme programını önermektedir.

0-6 hafta arası: Civciv başlama yemi (%22-24) proteinli)

6-16 hafta arası: % 50 hindi gelişme yemi % 50 civciv gelişme yemi karışımı

16-44 hafta arası: Piliç gelişme yemi (% 20 proteinli) ve dane yem karışımı (ayrı ayrı verilecek)

44. haftadan sonra: % 50 hindi başlama yemi ve % 50 hindi damızlık yemi karışımı.

Monetti ve ark. (1990) ın araştırma bulgularına göre de yumurtlama döneminde yüksek proteinli yemlerin kullanılması önerilmektedir.

Sonuç olarak keklik yetiştirme, bakım, barındırma ve besleme konusunda bilinmeyen çok şey vardır. Bilinmeyen noktalar bu konularda araştırmalar yapıldıkça açıklığa kavuşacaktır.

Çizelge 3: Keklik yavruları için 0-4 hafta arasında yemdeki enerji düzeyine göre önerilen besin maddeleri (%)

Enerji (Kcal EM/kg)	2600	2800	3000
--			
Protein	17.6	19.0	20.4
Lisin	1.02	1.10	1.18
Metionin	0.39	0.42	0.45
Kükürtlü aminoasitler	0.73	0.79	0.85
Triptofan	0.18	0.19	0.20
Treonin	0.60	0.65	0.70
<u>Mineraller</u>			
Kalsiyum	0.90	1.00	1.10
Toplam fosfor	0.70	0.75	0.80
Yararlanılabilir fosfor	0.47	0.50	0.53

Leclerc ve ark. 1984.

KAYNAKLAR

- AGGREY, S.E., NICHOLS, C.R., CHENG, M.K. 1991. A preliminary analysis of the Partridge Tinamo's. Potential for Game Meat Production.
- ENSMINGER, M.E. 1980. Poultry Science. The Interstate Printers and Publishers Inc. Illinois.
- LECLERC, B., BLUM, J.C., SAUVEUR, B., STEVENS, P. 1984. Volailles. L'alimentation des animaux monogastriques: Porc, lapin, volailles. INRA, PARIS.
- MONETTI, P.G., BENASSI, M.C., BERARDELLI, C., GUBELLINI, M. 1990. Effect of dietary protein on reproductive efficiency in the Grey Partridge. Poult. Abst. 16 (1):72
- MULLER, H.D., WEINER, W.J. 1974. The value of selecting and retaining Gray Partridge breeders. Poultry Sci. 53:414-416.
- SARICA, M., CAMCI, Ö., SELÇUK, E. 1995. Bildircin, Sülün, Keklik ve Etçi Güvercin Yetiştiriciliği. Ondokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fak., SAMSUN.
- SCHOLTYSSSEK, S., DOLL, P. 1978. Nutz- and Ziergeflügel Verlag Eugen Ulmer, STUTGARD.
- WOODARD, A.E., HERMES, J.C., SHAW-WARNER, D.H., 1990. Reproduction in partridges as affected by light intensity and genetic line. Poult. Abst. 16(3):487.